

БЕЗОПЛАТНІ ДОГОВОРИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

З'ясування питання, яка із нормоутворюючих ознак договору має визначальне значення, безпосередньо пов'язане із ефективністю правового регулювання певного виду договору.

З огляду на те, що права та обов'язки сторін договору мають відповідати меті договірних правовідносин (спрямованості зобов'язання), то саме її необхідно розглядати в якості головного системного фактору, а всі інші ознаки договору — як такі, що уточнюють правове регулювання, обумовлене його спрямованістю.

Водночас, не менш важливим є з'ясування вторинних системних ознак договірних правовідносин, якими можуть бути особливості суб'єктного складу договору, його предмет, а також, відплатність чи безоплатність відносин. У межах даного дослідження ми розглянемо системну ознаку безоплатності у договірних конструкціях за законодавством України.

Питання відплатності та безоплатності вивчалися в працях таких дослідників, як М. І. Бару, М. І. Брагіньський та В. В. Вітряньський, А. В. Венедиктов, Я. М. Магазинер, С. В. Пассек, Ю. В. Романець та ін. Однак, у працях зазначених науковців не проводилося системне дослідження усіх безоплатних договорів, а лише приділялася увага окремим аспектам впливу безоплатності на побудову договірних конструкцій. Отже, з огляду на зазначене, дослідження системи безоплатних договорів уявляється цілком вчасним та актуальним.

В ч. 5 ст. 626 ЦК України закріплюється загальна концепція відплатності договорів, відповідно до якої договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не випливає із суті договору. Отже, договір буде вважатися відплатним, доки не буде доведена його безоплатність.

Однак, цивільне законодавство не містить визначення таких понять як «оплатний договір» та «безоплатний договір». Слід зазначити, що у цивілістичній літературі ці поняття також не визначаються та остаточно не з'ясовано питання про вплив оплатності та безоплатності на побудову договірних конструкцій у цивільному праві України.

За сучасних умов розвитку суспільства цивільне законодавство у більшій мірі приділяє увагу відносинам оплатним, ніж безоплатним. Однак, поряд із оплатними договорами ЦК України регулює також і значну кількість безоплатних договорів (дарування, позичка, безоплатне зберігання та ін.). Відсутність ознаки еквівалентності чи

оплатності не може бути перешкодою для віднесення певних відносин до цивільно-правових.

Думається, що оплатність та безоплатність не покладаються в основу побудови системи цивільного законодавства. Стаття 3 ЦК України не визнає їх принципами (загальними засадами) цивільно-правового регулювання, а у ч. 1 ст. 1 ЦК України оплатність чи безоплатність не називаються характерними ознаками відносин, що регулюються цивільним законодавством.

У даному випадку мається на увазі, що цивільне право не визнає абстрактно безоплатних чи оплатних договорів. Поділ договорів на оплатні чи безоплатні відбувається вже у межах класифікаційних груп договорів, виокремлених за ознакою спрямованості. Наприклад, серед договорів, спрямованих на передачу майна у власність, виділяють оплатні договори купівлі-продажу, репти, довічного утримання, позики та безоплатний договір дарування. Для договорів, спрямованих на передачу майна у користування, оплатними різновидами будуть договори найму (оренди), найму (оренди) житла, комерційної концесії, а безоплатним — договір позички.

Отже, оплатність та безоплатність, порівняно зі спрямованістю зобов'язань на досягнення певного правового результату, є вторинними ознаками побудови договірних конструкцій.

Інша річ, як вже наголошувалося, що у цивілістичній літературі самі поняття «оплатний договір», «безоплатний договір», а також «еквівалентний договір», чітко не розмежовуються.

Найважливішою ознакою оплатного договору є наявність зустрічного задоволення, яке, на думку вищезазначених цивілістів, повинно мати певну майнову цінність. При безоплатному договорі відсутнє майнове зустрічне задоволення. Тому безоплатні відносини ведуть до істотного зменшення майнової маси на одній стороні (боржник) у кількісному та вартісному вираженні та до відповідного її збільшення на іншій стороні (кредитор), тоді як при еквівалентних відносинах такі зміни не відбуваються, а за оплатних відносин — відбуваються, але ці зміни є не значними, тобто не ведуть до істотного зменшення майнової маси, як при безоплатних відносинах.

Поділ договорів на оплатні та безоплатні має практичне значення при вирішенні питання про обсяг прав та обов'язків сторін договору, про розмір відповідальності за порушення зобов'язання тощо. З метою правильної кваліфікації договірних відносин як оплатних чи безоплатних поняття «оплатного договору» та «безоплатного договору», думається, мають бути закріплені у ч. 5 ст. 626 ЦК України.

Досліджувані поняття можуть бути визначені наступним чином:

Оплатним є договір, за яким кредитор має право на отримання майнового чи немайнового зустрічного задоволення свого інтересу від боржника.

Безоплатним є договір, за яким кредитор не отримує від боржника майнового чи немайнового зустрічного задоволення свого інтересу. Наявність майнового чи немайнового інтересу у кредитора за безоплатним договором не впливає на його безоплатність.

ДАВЫДОВА И. В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры гражданского права, кандидат юридических наук, доцент

НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ СДЕЛОК, СОВЕРШЕННЫХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕМ С ПРЕВЫШЕНИЕМ ПОЛНОМОЧИЙ

Превышением полномочий является произвольное увеличение представителем объема прав на осуществление сделок, установленное указаниями того, кого представляют, или нормами права. При превышении полномочий представитель по своей инициативе расширяет границы предоставленных ему полномочий, не согласовав такое отступление с доверителем. При определении объема полномочий следует учитывать указания закона, содержание доверенности и инструкций представляемого.

Так, последующее одобрение юридическим лицом сделки, совершенной от его имени представителем, с превышением полномочий, делает невозможным признание такой сделки недействительной (ст. 241 ГК Украины). Доказательствами такого одобрения могут быть соответствующее письменное обращение уполномоченного органа (должностного лица) такого юридического лица к другой стороне сделки или к ее представителям (письмо, телефонограмма, телеграмма, т.п.) или совершения указанным органом (должностным лицом) действий, которые свидетельствуют об одобрении сделки (принятие и его выполнение, осуществление платежа второй стороне, подписание товарораспорядительных документов и т.д.) [1].

Достаточно распространенным случаем выхода за пределы полномочий среди юридических лиц является подписание руководителями предприятий договоров на сумму, которая требует получение разрешения высшего органа предприятия — общего собрания участников.

В качестве примера можно привести постановление Верховного Суда Украины от 19.08.2014 г. по делу № 3—68гс/14, которым установлено, что ООО «К» обратилось в хозяйственный суд Хмельницкой области с иском к ООО «С» о признании недействительным заключенного между сторонами договора поставки, как подписанного лицом, не имевшим соответствующих полномочий.